

Borcsa János

LÍRAI MINIATÚRÖK, PRÓZÁBAN

– Borsodi L. László: *Feljegyzések a földről*; Borsodi L. László: *Parton*; Borsodi L. László: *Utolér, szembejön* –

A nyelvtudomány egyik klasszikusa, képletesen ugyan, de határozottan, nyilatkozott nyelv és beszélő kölcsönös egymásra hatásáról, mondván: „ugyanazzal a művelettel, amellyel az ember kitermeli magából a nyelvet, egyben bele is szövi magát”. (Wilhelm Humboldt) Ugyanez a kérdéskör a nyelvfilozófusnál tételesen leírva található, miszerint „nyelvem határai világom határait jelentik”. (Ludwig Wittgenstein)

Ez a világ, kiváltképp költő esetében, a belső, érzelmi és értelmi világ lenne. „Minduntalan a tudat homályos részeivel foglalkozunk, hogy megnevezhessük azt, ami eddig névtelen volt” – mondotta egy interjúban Nemes Nagy Ágnes. És ugyancsak ő írt a magyar lírával kapcsolatban a „transzcendencia csökkent jelenlétéről”, hangsúlyozván, hogy „még kivételesen gazdag líránkban is szembetűnően kevés a metafizikus árnyalat”.

Ilyen tekintetben érdemes figyelemmel kísérni Borsodi L. László írói vállalkozását¹, aki egy kevésbé elterjedt műfajban, a Baudelaire és Turgenev által művelt és fémjelzett prózaversben vagy prózakölteményben tette nyilvánvalóvá, hogy számára mennyire fontos a „metafizikus árnyalatú” költészet művelése, sőt azt mondhatom, ösztönző erejű volt számára ennek választása.

Bizonyára úgy általában is megfogalmazódik az íróemberben, hogy szinte lehetetlen vállalkozás új csapásokat vágni, új utakra lelni az irodalomban, az viszont elvárható attól, aki elindul valamely belső hangra hallgatva, s egyszersmind külső körülmények alakulásának köszönhetően, hogy a választott úton, ha kísérletezve, tapogatózva, kalandozva is, de felismerhetően, egyéni jegyeket mutatva járjon.

Úgy vélem, Borsodi esetében ez mindenképpen kiemelendő. A belső történéseket vagy egyfajta gondolatfolyamot megjelenítő és érzékeltető

1 *Feljegyzések a földről*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2012; *Parton*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2013; *Utolér, szembejön*. Csíkszereda, Pallas-Akadémia Könyvkiadó, 2016.

próza-költevényei folytonos meditációról, illetve a lírai ének önmagával vagy valamely másodikkal folytatott dialógusáról tanúskodnak. S mint általában jellemző erre a lírai műfajra, az ő versei is érzelmileg erősen telítettek, költői eszközökben gazdagok, tömörek, lüktető erejűek. A Borsodi-versek meditatív jellege, ahogy látom, legfőképpen abban áll, hogy a tárgyias leírások és pillanatnyi történések megjelenítése által indítanak el az olvasóban meditációt konkrét emberi helyzetekről, magányról, férfi és nő kapcsolatáról vagy éppen az emberi létről, illetve metafizikai kérdésekről (*Kiút; Moha a köveken; Gyógyfüvek, virágok illata*).

Már a „trilógia” első kötete alapján megállapítható, hogy változatos a lírai én megnyilatkozásának módja, illetve a beszéd tárgyával szembeni attitűdje, úgyszintén választásai a nyelvtani formát illetően. Jelen esetben nem közvetlen vallomással, úgymond én-lírával találkozunk, hanem többnyire szenttelen, távolságtartó megszólalással, például a lírai hősről is nem egy esetben mint egyes szám harmadik személyről kapunk képet (*Vissza*). Olyan beszédmódot választ ezúttal Borsodi, amely a lírai én személyes közvetlenségétől is általában eltekint, azaz a tárgyias vagy objektív lírára jellemző elszemélytelenítés javára dönt. A lírai én mintegy „eltűnik”, így belső világának, az érzelmeknek, indulatoknak, hangulatoknak a megjelenítésére esetenként a külső valóság képeit használja fel kifejezési közegként a költő (*Kavicsok álma*), máskor pedig úgymond hagyományosabb utakat választ, az önmegszólításhoz, illetve az egyes szám első személy használatához folyamodik az önmagával vagy az egyes szám második személlyel való vita elevevességét, hangulatát visszaadandó (*Üres a ház; Jutalom*).

Az elszemélytelenítés a *Feljegyzések...* első ciklusának minden versére (hét verset tartalmaz minden ciklus, hét ciklust mindenik kötet!) jellemző, amely különben az éjszaka és a sötétség képeivel és sejtelmes történéseivel van „benépesítve”, hogy aztán a nappal és az ébrenlét bizonyosságai és kérdésségei vegyék át helyüket a következő hat ciklusban. Példaként a *Körfalak* kezdő és záró passzusát idézném, amely a lírai én külső és belső világát ütközteti egymással, vázolja a külső korlátok szorításában s a nappalok homályában távlatokra és tisztaságra vágó lírai alany helyzetét az objektív líra jegyében született alkotásban:

*A reggeli ablakok frissessége öröm lehetne, ha
nem a belső udvar homályában mártóznának
meg, de a tér körbefutó falainak súlyos szaga
nem emlékezik igazi fényre, tiszta esőkre.*

(...)

*Egyre közelebb táncolnak a körfalak, és te
a függönyön túli hegyekről álmodsz, súlyos,
napokig tartó havazásra vársz.*

A második kötet egyik szövegében ugyancsak találkozni a nappali homály metaforával, ahol ugyanis „vakvágányra futott” akár egyetlen szó is, ott elkerülhetetlen az általános fenyegetettség, sőt a végzet érzése („böjti szél fúj”), illetve lehetetlenné válik az ember számára egy világos cselekvési program követése (*Balszerencse*). Persze ama vakvágányra futott szó, valamint a „kisiklott szótagok”, a „szétgurult hangok” a személyközi kapcsolatok kiüresedésének, a magánéleti szférát körülengő közönynek is kézzelfogható jelei, olyan esetben például, amikor *talánnal* vagy *nossal* indul egy beszélgetés, amire a *lehet* a válasz, majd egy indulatossá *tényleg* kérdésre érkezik a *valóban* felelet, hogy végül a kudarcra ítélt beszélgetés a *hagyjukkal* záruljon (*Pihenő*). Ezt a láttelelet ellentételezendő, a költő a kert motívum használatával az igazi együttlét lehetőségét, sőt metafizikai dimenzióit mutatja fel, minthogy az ő értelmezésében a kert maga a kegyelem, illetve az isteni jelenlét helyszíne (*Hogyan készülünk a nyári kertbe?; Nyári délután, a kertben*).

Különben a második kötetben térben és időben is kitágult a versek világa, a látótérbe addig befogott kisvárosi külső környezet mellett például megjelenik a sziklára épült város, azaz a Szikla (Gibraltár) képe, ahol „a tenger üde kékségére az óceán hideg zöldje felel” (*Utazás délre*), ugyanakkor a szél, madár, kő, ablak, fal motívumok újabakkal bővülnek, mint a séta, sétány, kert, fák, tenger, part s a többi.

Jó alkalom lenne a tartalmas emberi kapcsolatokra a séta, illetve alkalmas helyszín a sétány – referenciájuk akár az ókori görög bölcselőkig visszavezethetők! –, de előbbi csak magánsétának tekinthető mindaddig, míg a másik szabadulni akar bármely emberi köteléktől (*Magánséta*), a fák pedig a találkozás lehetetlenségét példázzák a lírai alany számára: „Egymás mellett élünk, mint a fák. Nem találkozunk.” (*Mint a fák*) Fontosnak tartja a költő ilyen téren is az önvizsgálatot, azt, hogy helyesen tudjuk felmérni saját viszonyulásun-

kat a másikkal való kapcsolatok, a beálló „rövidzáratok” tekintetében. A vers üzenete mindenképpen arra int, hogy oldhatja az ilyen helyzeteket az öniróniára való készségünk (*A Nagy Találkozás*).

Talán hangsúlyosabban, mint az első két kötetben, a harmadikban az emberi kapcsolatokról, azok minőségéről és kérdésességeiről folyik az elmélkedés, illetve a lírai alanynak az egyes szám második személlyel folytatott vitája. Tulajdonképpen a látszatok és a lényeg felmutatására törekszik a költő (*Titkos nyaraló, kert; Kövek, kavicsok; Hajnali hajók, Az átváltozás boldogsága; Beköltözés*), de a kapcsolatok keresésében érezni, hogy egy magasabb rendű létező, a transzcendens felé irányuló lépéseket tesz. Legtisztábban a kötet címre utaló, azt variáló *Szembejön, utolér* című prózaversben nyilvánul meg ennek a keresésnek, egy kétellyel kísért hitnek a gondolata:

*Nem próbállak újra kitalálni. Már a tárgyakban
sem bízom. (...) Bár*

*ügyetlennek tűnhet, be kell látnom: a részle-
tekben sem rejtőzöl, csak úgy teszel, mintha te
derengenél a parton, a hegyek visszfényében,
és közben azt játszatod velem, hogy élek.*

*Ha türelmemet akarod, tőled tanult utolsó
szavaimról is lemondok, sorba rakom, alakza-
tokba, ha úgy kéred, csak ne kelljen ebben a
gyanús csendben várakozni, és úgy tenni, mint-
ha lenne, legalább átmenetileg, egy másik út.*

Eljutott ezzel egy olyan gondolati pontra a költő, amikor akár a végső kérdések felvetésére is alkalmat lát: „Bevégeztetett. További kérdéseim nincsenek, / minden magyarázat fölöslegessé vált. Innen / kellene elmozdulni, kinyilatkoztatni illene, meg- / köszönni ezt-azt. Mondjuk az irgalmat, hogy / láthatóvá vált a csend, és a rovátkák a porban.” (*Rovátkák a porban*)

Ez esetben érzem igazán érvényesnek egyik nagy német kortársunk, Günter Kunert meglátását, aki *Hátrány és előny* című, a líra helyzetéről elmélkedő esszéjében fogalmazta meg, hogy „a lírai tudat mindig ontologikus, szeretne a legparányibb elgondolásba is belevinni valami sejtelmet az egész létről”. Érzésem szerint maga Borsodi is úgy törekszik az egész létről ama sejtelem megfogalmazására-kibeszelésére, hogy közben bele is szövi saját magát az eszközül, illetve közegül használt nyelvbé.